

مبانی طراحی خانه رشد کودکان کار با رویکرد پایداری اجتماعی

مؤلفان:

مهندس سیده شیدا دهقانی نیکی

گ. معماری، واحد صفادشت، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

دکتر امید خبیری

عضو هیئت علمی، دانشکده هنر و معماری، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

نشر مرکز علم و دانشگاهی

زمستان ۱۳۹۲

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۳۶۱-۴-۸

شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۸۲۷۱۹

عنوان و نام پدیدآور: مبانی طراحی خانه رشد کودکان کار با رویکرد پایداری اجتماعی / مولفین سیده‌شیدا دهقانی‌نیک، امید خبیری.

مشخصات نشر: تهران: نشر هنر و علوم دانشگاهی، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۱۱۴ ص.: مصور، جدول، نمودار.

موضوع: کودکان کار -- خدمات اجتماعی

موضوع: Child labor -- Social service

موضوع: کودکان خیابانی -- خدمات اجتماعی

موضوع: Street children -- Social service

موضوع: توسعه پایدار -- جنبه‌های اجتماعی

موضوع: Sustainable development -- Social aspects

رده‌بندی دیویی: ۳۳۱/۳۱

ه‌بندی کنگره: HD۶۲۳۱/د۹م۲ ۱۳۹۷

سرشناسه: دهقانی‌نیک، سیده‌شیدا، ۱۳۶۶-

شناسه داده‌خیزی: امید، ۱۳۵۲-

وضعیت فهرست نویسی: فهرست شده

نشر هنر و علوم دانشگاهی

www.ASPub.ir

مبانی طراحی خانه رشد کودکان کار با رویکرد پایداری اجتماعی

تألیف: سیده‌شیدا دهقانی‌نیک، امید خبیری

ناشر: نشر هنر و علوم دانشگاهی

چاپ: چاپخانه پیشگام

نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۷

شمارگان: ۶۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۳۶۱-۴-۸

قیمت: ۲۱,۰۰۰ تومان

این اثر مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸ است.
مسئولیت صحت مطالب کتاب به عهده نویسندگان است.

پیشگفتار

امروزه پدیده کودکان خیابانی یکی از معضلات روز جامعه محسوب می‌شود و با توجه به افزایش روزافزون این کودکان دولت و مؤسسات خصوصی در پی حل این مشکل برآمده‌اند. درحالی‌که معماری نیز همچون هر شاخه دیگری سهمی در حل معضلات اجتماعی خواهد داشت. امروزه معماری سمت‌وسوی به‌سوی توسعه پایدار را نیز به خود گرفته است که این پایدارسازی از دو جهت موردتوجه قرار خواهد گرفت. پایدارسازی کالبد و پایدارسازی جریان زندگی در داخل این کالبد یا همان پایداری اجتماعی و این همان نقطه عطفی خواهد بود تا معماری نقش خود را در حل این بحران‌ها ایفا کند. در این تحقیق سعی شده تا با یافتن عواملی که در پایدارسازی فضا به لحاظ اجتماعی مؤثر هستند و بررسی تأثیر نحوه آن‌ها بر شکل‌گیری معماری و راهکارهایی برای افزایش کیفیت محیط؛ بست انسان بخصوص کودکان کار که نیازمند عواملی برای بهبود زندگی و حل هر چه بیشتر سیب‌های که آن‌ها مواجه هستند، ارائه گردد. هماهنگی و ارتباط مؤثر و متناسب با کالبد با روش زندگی و رفتارهای انسانی، کیفیت زندگی و توجه به انعطاف‌پذیری فضا برای پاسخ‌گویی به نیازهای آینده از مواردی هستند که با توجه به آن می‌توان به راهکارهای عملی برای پایدار شدن فضا به لحاظ اجتماعی دست‌یافت.

در انتها لازم می‌دانم از استاد فرهیخته آقای دکتر امید خبیری که با نکته‌بینی‌های باریک راهنمای من در اتمام این کتاب بودند تشکر کنم. همچنین از استاد اندیشمند جناب آقای دکتر لُرک که همواره نگارنده را معین لطف و راهنمایی‌های عالمانه خود قرار دادند بسیار سپاسگزارم.

پدیده شیدا/ دهقانی

اسفند ماه ۱۳۹۷

فهرست مطالب

۱	مقدمه.....
۱	فصل یک: کلیات.....
۱-۱	۱- مقدمه.....
۲-۱	۲- مسئله اصلی.....
۳-۱	۳- اهمیت موضوع.....
۴-۱	۴- پیشینه مطالعات مرتبط.....
۷	فصل دو: کودکان کار و محیط کالبدی.....
۷-۱-۲	۱-۲- مقدمه.....
۷-۲-۲	۲-۲- مفاهیم و مفاهیم.....
۷-۲-۲-۱	۱-۲-۲- تعریف کودکان خیابانی.....
۷-۲-۲-۲	۲-۲-۲- تاریخچه.....
۷-۲-۲-۳	۳-۲-۲- «کودک در خیابان» - «کودک خیابان».....
۷-۲-۳-۲	۳-۲-۳- روانشناسی دوران کودکی و نوجوانی.....
۷-۲-۳-۲-۱	۱-۳-۲- مراحل رشد شناخت و اندیشه کودک.....
۷-۲-۳-۲-۲	۲-۳-۲- روانشناسی دوران نوجوانی.....
۷-۲-۳-۲-۳	۳-۳-۲- حالات روانی و عاطفی در نوجوانان.....
۷-۲-۳-۲-۴	۴-۳-۲- جمع‌بندی.....
۷-۲-۴-۲	۴-۲- کودک، معماری و فضا.....
۷-۲-۴-۲-۱	۱-۴-۲- دریافت حسی و هوشی فضای معماری.....
۷-۲-۴-۲-۲	۲-۴-۲- تأثیر کودکان و نوجوانان بر معماری.....
۷-۲-۴-۲-۳	۳-۴-۲- معماری برای کودکان.....
۷-۲-۴-۲-۴	۴-۴-۲- طراحی فضا با توجه به مشکلات رفتاری و روانی کودکان و نوجوانان.....
۷-۲-۴-۲-۵	۵-۴-۲- جمع‌بندی.....
۲۵	فصل سه: پایداری اجتماعی.....
۲۵-۱-۳	۱-۳- مقدمه.....
۲۵-۲-۳	۲-۳- پایداری.....

- ۲۸-۱-۲-۳- اصول معماری پایدار.....
- ۲۹-۲-۲-۳- رویکردهای پایداری اجتماعی در معماری.....
- ۳۰-۱-۲-۲-۳- آموس راپاپورت.....
- ۳۴-۲-۲-۲-۳- پاول الیور.....
- ۳۵-۳-۳- فضای معمارانه.....
- ۳۷-۴-۳- رویکردهای فرهنگی در معماری.....
- ۳۹-۵-۳- مولفه‌های مؤثر بر پایداری اجتماعی.....
- ۳۹-۱-۵-۳- دسترسی برابر به منابع (عدالت اجتماعی).....
- ۳۹-۲-۵-۳- توجه به ساخت مسکن برای افراد کم درآمد.....
- ۴۰-۱-۵-۳- افزایش روابط اجتماعی و محلی.....
- ۴۰-۴-۵-۳- آه نیت.....
- ۴۰-۵-۵-۳- سلامت و رفاه اجتماعی.....
- ۴۰-۶-۵-۳- توانایی خوب بستن.....
- ۴۱-۷-۵-۳- بالا بودن سطح آرزوهای.....
- ۴۱-۸-۵-۳- حس مشارکت.....
- ۴۱-۹-۵-۳- خوانایی.....
- ۴۱-۱۰-۵-۳- سطوح مختلف خوانایی.....
- ۴۲-۱۱-۵-۳- انعطاف‌پذیری.....
- ۴۲-۱۲-۵-۳- جبهه فعال ساختمان.....
- ۴۳-۱۳-۵-۳- تعلق خاطر.....
- ۴۴-۱۴-۵-۳- درک محیط.....
- ۴۵-۱۵-۵-۳- سلسله‌مراتب.....
- ۴۶-۱-۱۵-۵-۳- انواع سلسله‌مراتب در محیط مصنوع.....
- ۴۶-۱۶-۵-۳- رعایت مقیاس انسانی.....
- ۴۷-۶-۳- جمع‌بندی.....
- ۴۹- فصل چهار: معرفی نمونه‌های مشابه.....
- ۴۹-۱-۴- مقدمه.....
- ۵۰-۲-۴- خانه کودکان خیابانی، لاهور، پاکستان.....
- ۵۱-۱-۲-۴- فضاها و پلان‌های مرکز کودکان خیابانی لاهور.....
- ۵۴-۲-۲-۴- جداول فضاهای فیزیکی مرکز کودکان خیابانی لاهور، پاکستان.....

۵۷.....	۳-۴- مرکز رفاه کودک و نوجوان پاریس.....
۵۸.....	۳-۴-۱- پلان‌ها و فضاهای مرکز کودک و نوجوان پاریس.....
۶۲.....	۳-۴-۲- جداول فضاهای فیزیکی مرکز کودک و نوجوان پاریس.....
۶۴.....	۴-۴- اقامتگاه دختران بی‌سرپرست خوانسار.....
۶۹.....	۴-۵- جمع‌بندی نمونه‌های مشابه.....
۷۱.....	فصل پنج: عرصه‌های طراحی.....
۷۱.....	۵-۱- مقدمه.....
۷۲.....	۵-۲- بخش اداری.....
۷۲.....	۵-۳-۱- بخش اقامتی (خوابگاه‌ها).....
۷۳.....	۵-۳-۲- عرصه‌های عمومی.....
۷۳.....	۵-۴-۱- بخش فرهنگی (نمایشگاه و گالری‌های عرضه محصولات).....
۷۴.....	۵-۵-۱- بخش ورزش.....
۷۵.....	۵-۵-۱-۱- فضای اختصاصی.....
۷۷.....	۵-۵-۲- بخش ورزش سرپوشیده.....
۷۷.....	۵-۶- بخش خدماتی.....
۷۸.....	۵-۷- برنامه فیزیکی.....
۷۸.....	۵-۷-۱- بخش مسکونی.....
۷۹.....	۵-۷-۲- بخش آموزشی.....
۸۰.....	۵-۷-۳- بخش اداری.....
۸۰.....	۵-۷-۴- فضای عمومی.....
۸۲.....	۵-۷-۵- بخش ورزشی.....
۸۲.....	۵-۷-۶- بخش تأسیسات.....
۸۳.....	۵-۷-۷- پارکینگ.....
۸۳.....	۵-۸- جمع‌بندی.....
۸۵.....	فصل شش: نتایج و رهنمودهای طراحی.....
۸۵.....	۶-۱- مقدمه.....
۸۶.....	۶-۲- راهبردهای طراحی.....
۸۶.....	۶-۲-۱- راهکارهایی برای جلوگیری از بوجود آمدن یا کاهش کودکان خیابانی.....

۸۷	۳-۶- مبانی طراحی
۹۱	۴-۶- جمع‌بندی
۹۵	منابع و مأخذ

فهرست تصاویر

۵۰	تصویر ۱-۴- پناهگاه کودکان خیابانی لاهور
۵۱	تصویر ۲-۴- سایت پلان مرکز کودکان خیابانی لاهور
۵۲	تصویر ۳-۴- پلان مرکز کودکان خیابانی لاهور
۵۳	تصویر ۴-۴- پلان مرکز کودکان خیابانی لاهور
۵۷	تصویر ۵-۴- تصاویر مرکز کودک و نوجوان پاریس
۶۴	تصویر ۱۰-۴- اقامتگاه دختران بی سرپرست خوانسار
۶۵	تصویر ۱۱-۴- اقامتگاه دختران بی سرپرست خوانسار
۶۶	تصویر ۱-۴- اقامتگاه دختران بی سرپرست خوانسار
۶۶	تصویر ۱۲-۴- اقامتگاه دختران بی سرپرست خوانسار
۶۶	تصویر ۱۳-۴- اقامتگاه دختران بی سرپرست خوانسار
۶۷	تصویر ۱۴-۴- اقامتگاه دختران بی سرپرست خوانسار
۶۸	تصویر ۱۵-۴- اقامتگاه دختران بی سرپرست خوانسار
۶۸	تصویر ۱۶-۴- اقامتگاه دختران بی سرپرست خوانسار

فهرست جداول

۴۴	جدول ۱-۳- عوامل متعدد در ایجاد حس تعلق خاطر
۵۴	جدول ۱-۴- فضاهای اقامتی مرکز کودکان خیابانی لاهور
۵۵	جدول ۲-۴- فضاهای آموزشی مرکز کودکان خیابانی لاهور
۵۶	جدول ۳-۴- فضاهای اداری مرکز کودکان خیابانی لاهور
۵۶	جدول ۴-۴- فضاهای خدماتی مرکز کودکان خیابانی لاهور
۶۲	جدول ۵-۴- فضاهای اقامتی مرکز کودکان خیابانی پاریس
۶۳	جدول ۶-۴- فضاهای خدماتی و آموزشی مرکز کودکان خیابانی پاریس
۷۸	جدول ۱-۵- فضاهای بخش مسکونی
۷۹	جدول ۲-۵- فضاهای بخش آموزشی

جدول ۵-۳- فضاهای بخش اداری.....	۸۰
جدول ۵-۴- فضاهای بخش عمومی.....	۸۰
جدول ۵-۵- فضاهای بخش ورزشی.....	۸۲
جدول ۵-۶- فضاهای بخش تأسیسات.....	۸۲
جدول ۵-۷- فضاهای بخش پارکینگ.....	۸۳

فهرست نمودارها

نمودار ۱-۲- گروه‌های مختلف کودکان خیابانی.....	۱۱
نمودار ۲-۲- سلسله‌مراتب نیاز از دیدگاه مازلو.....	۱۶
نمودار ۳-۱- تأثیر عوامل محیطی بر شخصیت کودک.....	۲۳
نمودار ۱-۳- ارزش‌های معماری پایدار.....	۲۹
نمودار ۳-۱- کیفیت‌های انسانی درک محیط.....	۴۵
نمودار ۳-۳- فضای سبز در میان دو فضا.....	۴۶
نمودار ۱-۴- عرصه‌های اصلی و نمونه‌های مشابه.....	۶۹
نمودار ۱-۵- عرصه‌های اصلی و زیرشد کودکان کار.....	۷۱
نمودار ۲-۵- جمع‌بندی ضوابط و استانداردها.....	۸۳
نمودار ۱-۶- روند شکل‌گیری ساختار فضایی خانه رشد کودک.....	۸۹
نمودار ۲-۶- جمع‌بندی ویژگی‌های محیط ساخته شده مؤثر بر شخصیت کودک.....	۹۴

پدیده کودکان کار امروزه یکی از معضلاتی است که گریبان گیر اکثر شهرهای بزرگ است. گسترش این پدیده به حدی است که جوامع توسعه یافته و در حال توسعه را به یک اندازه به خود مشغول کرده است. اگرچه بر اساس آمارهای موجود از سال ۲۰۰۰ میلادی که یک مبارزه جهانی علیه کار کودک شکل گرفت تاکنون تعداد کودکان کار رو به کاهش داشته است. اما با این حال هنوز تعداد کودکان کار رقمی بالاتر از ۱۶۸ میلیون نفر را در بر می گیرد. این میلیون نفر آنان در کارهای بسیار سخت و زیان آور اشتغال دارند. در سطح خرد بومر زیاد در پدیده کار کودک دخیل هستند. عواملی چون نارسایی نهادهای اجتماعی کنندگان، مثلاً خانواده و مدرسه، فقر اقتصادی خانواده ها و ناتوانی آن ها در انطباق با شیوه های زندگی شهری بزرگ، آلودگی و آسیبزا بودن محلات حاشیه ی شهری، فقدان نظارت کافی از سوی سازمان های مسئول و الگوهای نادرست کنش متقابل بین شهروندان و کودکان کار همگی دست به دست هم می دهند تا پدیده ی کودکان کار به عنوان معضلی حل نشدنی به وجود آمده و تداوم یابد.

وضعیت کودکان کار به ویژه در کلان شهر تهران نارسا و توجه بیشتری است. علاوه بر فقر که از مهم ترین عوامل بروز این پدیده است در مواردی، تقابل اصلی را افراد یا باندهای تبه کار و سودجو بر عهده دارند. به گونه ای که این افراد و گروه ها از ناحیه فقر کودکان کار سرمایه و سود هنگفتی حاصل می کنند. برای این منظور ضرورت دارد تا با جرم انگاری این نوع سوء استفاده ها از کودکان، دستگاه قضایی با جدیت بیشتری به موضوع ورود کند. ورود دستگاه قضایی برای جلوگیری از این قبیل اقدامات سودجویانه و تبه کارانه ضروری است.

انسان در نتیجه فرآیند اجتماعی شدن، برخی از مهارت های ارتباط بین فردی را کسب می کند؛ اما سطح عملکرد او در این مهارت ها را می توان بهبود بخشید. هر فردی، برای آنکه در روابط انسانی خود فهمیده تر؛ مؤدب تر، صمیمی تر، بی ریا تر، آزاداندیش تر، صریح تر و عینی تر رفتار کند، از ظرفیت بالایی برخوردار است. ارتباط سبب می شود که انسان

درباره نیازها و شرایط محیط زندگی خودش، اطلاعات لازم را به دست آورد. کنش‌های متقابل و هماهنگ با محیط نیز با تبادل اطلاعات ساده می‌شوند. ارتباط، از طریق پیام‌های خود، مجراهای نفوذ بر محیط را آماده می‌کند و متقابلاً از طریق پس‌خورد پیام‌ها، اطلاعات مربوط به عکس‌العمل‌های محیط و نیازهای متغیر آن را به سیستم می‌رساند. اصولاً مددکاران کسانی که با کودکان کار و خیابانی در ارتباط می‌باشند از این موضوع شکایت می‌کنند که نمی‌توانند با این کودکان ارتباط مؤثری برقرار کنند و اطمینان آن‌ها را جلب کنند و کمک کنند تا از بحران‌ها جان سالم به دربرند.

www.ketab.ir